

Akceptacja transseksualizmu wśród studentów łódzkich uczelni wyższych

Acceptance of transsexualism among university students from Łódź

Bogusław Antoszewski ¹, Anna Kasielska ², Marta Jędrzejczak ²,
Julia Kruk-Jeromin ¹

¹ Klinika Chirurgii Plastycznej UM w Łodzi

Kierownik: prof. dr hab. n. med. J. Kruk-Jeromin

² Indywidualny Tok Studiów przy Klinice Chirurgii Plastycznej UM w Łodzi

Opiekun: dr n. med. B. Antoszewski

Summary

Transsexualism is one of the gender identity disorders where psychological sex is opposed to anatomical sex. This disorder leads to a discrepancy between the preferred social gender and the biological sex.

Aim. The aim of this research is to compare knowledge and attitude toward transsexualism in student's opinion, coming from three universities in Łódź.

Method. The questionnaire study was performed in the group of 300 students from three universities in Łódź: Technical University of Łódź, University of Łódź, Medical University of Łódź. The questionnaire contained 30 questions related to respondent's sex, birthplace, knowledge about definition and aetiology of transsexualism and also rights which students would grant to transsexuals.

Results. The right definition of transsexualism was pointed by 64% of students from Medical University, 57% from Technical University and 40% from University of Łódź. The right to surgical sex change for transsexuals would be granted by 87% of students from the Medical University, 69% from the University of Łódź and 40% from the Technical University. Majority of medical students (90%) and respectively 78% and 57% from the University of Łódź and Technical University would accept a transsexual as his/her co-worker.

Conclusions. Student's knowledge about transsexualism is similar and does not differ from a foreign student's knowledge. Students from natural science studies (medicine and biology) are the most tolerant towards transsexuals.

Słowa klucze: transseksualizm, wiedza, akceptacja

Key words: transsexualism, knowledge, acceptance

Wstęp

Transseksualizm należy do grupy zaburzeń identyfikacji płci [1]. Jego istotą jest niezgodność płci psychicznej z płcią biologiczną [2]. Transseksualista pragnie żyć i pełnić w społeczeństwie rolę płci przeciwnej.

Publikowane liczby dotyczące częstości występowania zespołu dezaprobaty płci w populacji powyżej 15 roku życia na 100 000 osób wynoszą 23,6 w Singapurze, 8,18 w Szkocji, 4,72 w Niderlandach, 2,25 w Niemczech oraz 1,9 w Anglii [3, 4, 5, 6, 7]. W Polsce ocenia się, że jedna na 17 tys. dziewcząt i jeden na 57 tys. chłopców czuje przynależność do płci odmiennej niż ta wpisana do aktu urodzenia [8].

Etiopatogeneza transseksualizmu nie jest do końca poznana. Jako możliwe przyczyny wymienia się grupę czynników biologicznych, w tym czynniki genetyczne, endokrynologiczne, neurofizjologiczne oraz grupę czynników psychicznych [9,10].

Trwała chęć zmiany płci skłania transseksualistów do podjęcia leczenia, które obejmuje głównie terapię hormonalną oraz zabiegi operacyjne. Istotną rolę odgrywają także aspekty prawne, które umożliwiają sądowe przeprowadzenie zmiany zapisu o rodzaju płci w akcie urodzenia. W polskim ustawodawstwie brak jest jednak specjalnych i wyraźnych uregulowań prawnych dotyczących zmiany płci metrykalnej, a dotychczasowe orzecznictwo opiera się na wykładniach przepisów, w oczekiwaniu na ustawę o transseksualizmie [11].

Pojęcie transseksualizmu w opinii publicznej często mylnie kojarzone jest z transwestytyzmem lub homoseksualizmem. Transwestytyzm jest zaburzeniem preferencji seksualnej lub identyfikacji płciowej, nie towarzyszy mu jednak pragnienie zmiany płci, a jedynie chęć przebierania się w stroje płci przeciwnej w celu osiągnięcia satysfakcji seksualnej [12], natomiast homoseksualizm to odczuwanie popędu płciowego do osób tej samej płci biologicznej, bez zaburzeń identyfikacji płci.

Celem pracy jest porównanie wiedzy o transseksualizmie i podejścia do niego studentów trzech łódzkich uczelni wyższych.

Material i metody

Badania ankietowe przeprowadzono w grupie 300 studentów łódzkich uczelni wyższych (po 100 studentów z każdej uczelni): Politechniki Łódzkiej (PŁ) (na kierunkach technicznych), Uniwersytetu Łódzkiego (UŁ) (na wydziale biologii i ochrony środowiska, kierunku biologia – 50 osób, na wydziale prawa i administracji – 50 osób) oraz Uniwersytetu Medycznego (UM) w Łodzi (na wydziale lekarskim). Badanie objęło studentów trzeciego roku i starszych lat studiów. W badanej grupie 51% stanowili mężczyźni, 49% kobiety; średni wiek ankietowanych wynosił $23,2 \pm 1,1$ roku. Na cele badania opracowano specjalną ankietę, obejmującą 30 pytań, w tym pytania dotyczące płci i miejsca pochodzenia respondentów, ich wiedzy na temat definicji i etiologii transseksualizmu, a także praw, jakie przyznałoby transseksualistom (w tym prawa do bezpłatnego leczenia, zawierania małżeństw, adopcji dzieci). Władze uczelni zostały poinformowane o celu badania i wyraziły zgodę na jego przeprowadzenie.

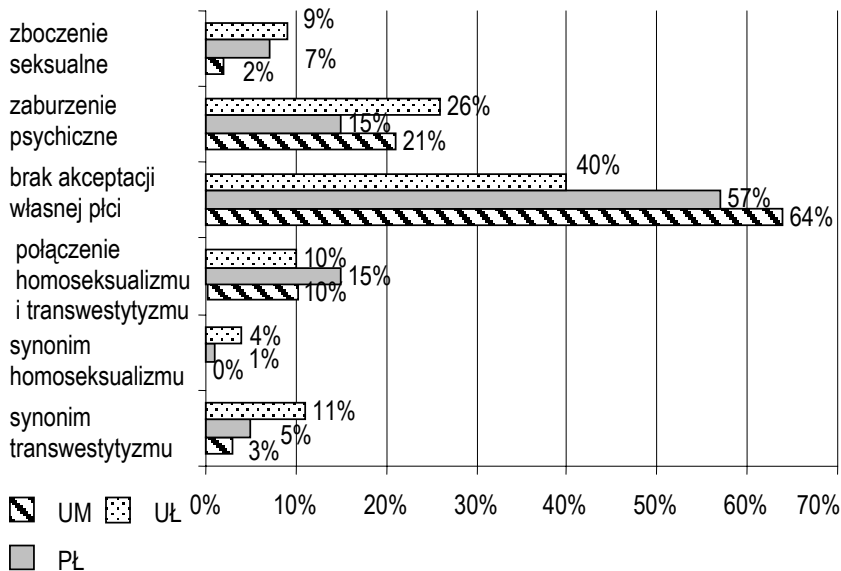
Różnice w zakresie wiedzy studentów różnych uczelni wyższych o transseksualizmie i podejścia do niego oceniono za pomocą testu niezależności χ^2 , przyjmując za poziom istotności $p < 0,05$.

Wyniki

Wśród ankietowanych studentów UŁ i UM przeważały kobiety, odpowiednio 61% i 60%, natomiast aż 74% ankietowanych z PŁ było płci męskiej. Ze wsi pochodziło

8% studentów PŁ, 9% UM i 18% UŁ, natomiast z dużego miasta (ponad 100 tys. mieszkańców) odpowiednio 69%, 59% i 55%.

W pytaniu sprawdzającym, czy badany wie, czym jest transseksualizm oraz czy różnicuje go z transwestytyzmem i homoseksualizmem, najczęściej prawidłowych odpowiedzi udzielili studenci UM (64%), następnie PŁ (57%) i UŁ (40%). Wśród studentów prawa UŁ prawidłowej odpowiedzi udzieliło 20%, natomiast wśród studentów biologii – 60%. Studenci prawa w 30% transseksualizm uznawali za zaburzenie psychiczne, a 16% utożsamiało go z transwestytyzmem. Niewielu, bo tylko 4 studentów UŁ i 1 PŁ, nie potrafiło zróżnicować transseksualizmu z homoseksualizmem (rys. 1).

Rys. 1. Odpowiedzi studentów na pytanie dotyczące definicji transseksualizmu

Najwięcej, bo 6 studentów UŁ zadeklarowało, że zna osobiście transseksualistę, natomiast po 3 – z PŁ i UM. Spośród tych 6 studentów z UŁ tylko jeden wybrał prawidłową odpowiedź na pytanie dotyczące definicji transseksualizmu, dwóch uznało transseksualizm za zaburzenie psychiczne, a trzech za połączenie homoseksualizmu i transwestytyzmu. Wszyscy studenci PŁ, którzy znali transseksualistę, wybrali prawidłową definicję transseksualizmu. Natomiast żaden ze studentów UM, który zadeklarował znajomość z transseksualistą, nie udzielił prawidłowej odpowiedzi. Dwóch z nich uznało transseksualizm za połączenie homoseksualizmu i transwestytyzmu, a trzeci za zaburzenie psychiczne.

W pytaniu dotyczącym wpływu wychowania na wystąpienie transseksualizmu studenci PŁ i UM odpowiedzieli tak samo: 45% badanych ww. uczelni uznało, iż wychowanie może mieć wpływ na jego wystąpienie. Twierdząco na to pytanie odpowiedziało 27% studentów UŁ.

Najwięcej, bo 62% studentów UM, wierzy w genetyczne podłoże transseksualizmu. Mniej, bo 52% z UŁ i 48% z PŁ, uważa podobnie, a 26% studentów obu tych uczelni zaprzecza podłożu genetycznemu.

Studenci łódzkich uczelni różnili się znacznie w kwestii praw, jakie przyznaliby osobom z zespołem dezaprobaty płci. Aż 86% studentów medycyny uważa, iż transseksualiści powinni mieć możliwość zmiany płci metrykalnej i prawnej zmiany imienia. Podobnego zdania jest 67% studentów UŁ i 48% PŁ (tab. 1).

Tabela 1. Odpowiedzi studentów na pytania dotyczące praw, jakie przyznaliby transseksualistom (wyniki w procentach)

Czy transseksualiści powinni mieć prawo do:	UM			PŁ			UŁ		
	Tak	Nie wiem	Nie	Tak	Nie wiem	Nie	Tak	Nie wiem	Nie
1) prawnej zmiany płci i imienia?	86	8	6	48	22	30	67	8	25
2) poddania się terapii hormonalnej?	84	11	5	50	25	25	76	9	15
3) chirurgicznej zmiany płci?	87	2	11	40	29	31	69	8	23
4) bezpłatnej terapii hormonalnej?	28	25	47	5	12	83	18	22	60
5) bezpłatnej chirurgicznej zmiany płci?	25	25	50	5	11	84	8	29	63
6) zawierania małżeństw?	57	28	15	24	27	49	47	30	23
7) adopcji dzieci?	29	21	50	9	21	70	31	24	45
8) pracy z dziećmi?	44	29	27	14	28	58	39	20	41

Porównując w tym aspekcie studentów biologii i prawa, ci pierwsi okazali się bardziej liberalni (86%) niż studenci prawa (48%). Różnice te były istotne statystycznie ($p < 0,001$) (tab. 2). Podobnie natomiast oceniali to prawo studenci UM i biologii, a także PŁ i prawa ($p > 0,05$) (tab. 2).

Na pytanie o możliwość poddania się terapii hormonalnej i zabiegom chirurgicznej zmiany płci przez transseksualistów najczęściej pozytywnie odpowiadali studenci medycyny (84% i 87%), następnie studenci UŁ (76% i 69%). Rzadziej do takiego leczenia przychylali się badani z PŁ (50% i 40%), jednocześnie istotnie częściej niż studenci kierunków przyrodniczych i humanistycznych zdecydowanie zaprzeczali takim możliwościom ($p < 0,001$) (tab. 1 i 2). Istotne różnice wykazało również porównanie poglądów studentów biologii i prawa ($p < 0,001$) (tab. 2). 92% studentów biologii popierało możliwość hormonalnej, a 90% również i chirurgicznej zmiany płci u transseksualistów, w porównaniu z odpowiednio 60% i 48% studentów prawa.

W pytaniu o refundację terapii hormonalnej i chirurgicznej zmiany płci z ubezpieczenia społecznego najczęściej pozytywnie odpowiadali studenci UM (28% i 25%), zdecydowanie rzadziej skłonni byli zgodzić się na takie rozwiązanie studenci UŁ (18% i 8%) oraz PŁ (po 5%) (tab. 1). Różnice między uczelniami są istotne statystycznie ($p < 0,001$) (tab. 2). Niezależnie jednak od uczelni, wśród studentów przeważały odpowiedzi negatywne dotyczące finansowania chirurgicznej zmiany płci, odpowiednio: 50% z UM, 63% z UŁ i 84% z PŁ.

Tabela 2. Porównanie akceptacji transseksualizmu wśród studentów łódzkich uczelni wyższych (oznaczenia w tabeli: *** p < 0,001; ** p < 0,01; * p < 0,05; ns – nieistotne statystycznie)

Czy transseksualiści powinni mieć prawo do:	Porównywane uczelnie i kierunki											
	UM – PŁ		UM – UŁ		PŁ – UŁ		biologia – prawo		UM – biologia		PŁ – prawo	
	Wartość testu Chi ²	Istotność	Wartość testu Chi ²	Istotność	Wartość testu Chi ²	Istotność	Wartość testu Chi ²	Istotność	Wartość testu Chi ²	Istotność	Wartość testu Chi ²	Istotność
1) prawnej zmiany płci i imienia?	33,310	***	14,005	***	10,127	**	20,347	***	0,438	ns	4,078	ns
2) poddania się terapii hormonalnej?	27,405	***	5,600	ns	15,395	***	14,213	***	3,684	ns	1,866	ns
3) chirurgicznej zmiany płci?	50,434	***	9,912	**	20,820	***	18,711	***	0,334	ns	4,115	ns
4) bezpłatnej terapii hormonalnej?	30,567	***	3,945	ns	13,488	**	2,236	ns	1,798	ns	7,681	*
5) bezpłatnej chirurgicznej zmiany płci?	27,405	***	10,549	**	11,792	**	2,287	ns	8,259	*	5,085	ns
6) zawierania małżeństw?	31,525	***	2,715	ns	16,998	***	17,486	***	2,574	ns	1,399	ns
7) adopcji dzieci?	13,860	***	0,530	ns	17,735	***	2,670	ns	2,024	ns	7,181	*
8) pracy z dziećmi?	26,841	***	4,837	ns	16,045	***	1,251	ns	1,939	ns	8,123	*

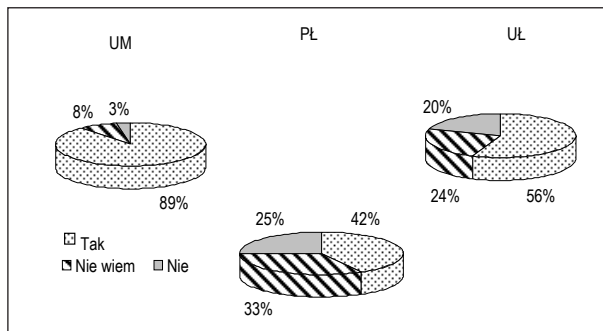
W pytaniu o prawo do zawierania małżeństw przez transseksualistów po zmianie płci najczęściej pozytywnie odpowiadali studenci kierunków przyrodniczych (medy-

cyny – 57%, biologii – 62%), natomiast istotnie rzadziej skłonni byli na to zezwolić studenci PŁ (24%), czy studenci prawa UŁ (32%) (tab. 1).

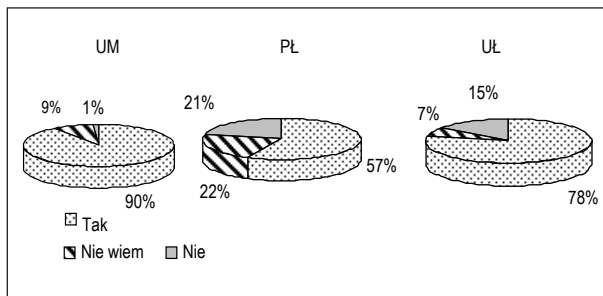
W kwestii prawa do adopcji dzieci przez parę, w której jeden z partnerów jest transseksualistą po zmianie płci, jedna trzecia (31%) studentów UŁ odpowiedziała pozytywnie (24% z prawa i 38% z biologii). Niewiele mniej, bo 29% studentów medycyny odpowiedziało tak samo, ale tylko 9% badanych z PŁ (tab. 1). Studenci PŁ istotnie częściej ($p < 0,001$) niż studenci innych ww. uczelni odpowiedzieli na to pytanie zdecydowanie przecząco (70%) (tab. 2).

Na pytanie o prawo do pracy z dziećmi, np.: w przedszkolu lub szkole studenci UM i UŁ odpowiadali podobnie (odpowiednio 44% i 39% odpowiedzi twierdzących) ($p > 0,05$). Podobnego zdania było tylko 14% studentów PŁ (tab. 1). Wśród studentów prawa jedna trzecia (34%) przyznałaby to prawo transseksualistom, jednak niemal połowa (46%) sprzeciwia się temu.

Na pytania dotyczące tolerancji wobec osób z zaburzoną identyfikacją płci, najczęściej studentów medycyny odpowiedziało pozytywnie, uważając, iż osoba taka mogłaby być ich przyjacielem (89%) lub współpracownikiem (90%) (rys. 2 i 3). Twierdzących odpowiedzi udzieliło na te pytania 56% i 78% studentów UŁ oraz nieznacznie mniej, bo 42% i 57% z PŁ (rys. 2 i 3). Znaczące różnice wykazano między odpowiedziami studentów biologii (częściej pozytywnie: 68% i 96%) i prawa (44% i 60%).

Rys. 2. Odpowiedzi studentów na pytanie, czy transseksualista mógłby być ich przyjacielem

Rys. 3. Odpowiedzi studentów na pytanie, czy transseksualista mógłby być ich współpracownikiem

Omówienie wyników

Transseksualizm w ostatnich latach jest zagadnieniem coraz częściej poruszonym w mediach i w prasie. Środki masowego przekazu stają się czasami jedynym źródłem wiedzy społeczeństwa na ten temat. Stąd celem pracy jest określenie zrozumienia istoty tego zagadnienia przez studentów różnych kierunków i ich podejścia do niego.

Nasze badania sugerują, że poziom wiedzy studentów łódzkich uczelni dotyczący definicji transseksualizmu nie odbiega od poziomu wiedzy studentów zagranicznych. Ze wszystkich grup studentów w największym odsetku poprawnie na to pytanie odpowiedzieli studenci medycyny (64%), co prawdopodobnie wynika z faktu, że w programie studiów medycznych są zajęcia z seksuologii, które przybliżają zagadnienia dotyczące zaburzeń identyfikacji płci. Badania Sancheza i wsp. [13] wykazały, że 56% badanych studentów medycyny potrafi właściwie wybrać odpowiedź dotyczącą transseksualizmu. Porównując wyniki własne z danymi Sancheza i wsp. możemy wnioskować, że poziom wiedzy polskich studentów medycyny jest porównywalny z wiedzą studentów tego kierunku w innych krajach.

W kwestii praw, które badani przyznaliby transseksualistom, najbardziej liberalne podejście wykazali studenci kierunków przyrodniczych (medycyny i biologii). W przeważającej większości skłonni byli przyznać transseksualistom prawa do chirurgicznej i prawnej zmiany płci, a także do zawierania małżeństw, adopcji dzieci i pracy z nimi w przedszkolach i szkołach. Zdecydowanie mniej wyrozumiali w aspektach prawnych byli studenci Politechniki Łódzkiej i wydziału prawa UŁ. Fakt ten może wynikać z przewagi mężczyzn na ww. kierunkach. Landen i Innala w swoich badaniach wykazali, że mężczyźni mają bardziej konserwatywne poglądy niż kobiety, jeżeli chodzi o przyznanie praw transseksualistom [14]. Podobne wnioski dotyczące różnic pomiędzy kobietami a mężczyznami w tej kwestii podali Leitenberg i Slavin [15].

Badania własne wykazały, że najbardziej tolerancyjni wobec transseksualistów są studenci medycyny. Podobny stopień tolerancji charakteryzuje studentów biologii UŁ. Niemal wszyscy studenci ww. kierunków przyrodniczych zaakceptowaliby transseksualistę jako swojego przyjaciela bądź współpracownika. Mniej tolerancyjni okazali się studenci prawa oraz PŁ, gdyż średnio co drugi z ankietowanych mógłby przyjaźnić się lub współpracować z transseksualistą.

Analiza badań własnych wskazuje, że wiedza o transseksualizmie i podejście do niego nie zależy tylko od uczelni, ale przede wszystkim od specyfiki wybranego kierunku. Studenci kierunków przyrodniczych wydają się mieć szerszą wiedzę i wykazują większy stopień tolerancji wobec transseksualistów. Wynika to prawdopodobnie z tematyki studiów oraz z większego zainteresowania tematem.

Wnioski

Wiedza studentów największych trzech łódzkich uczelni wyższych o transseksualizmie jest podobna i nie odbiega od wiedzy studentów zagranicznych.

Najbardziej tolerancyjni wobec transseksualistów są studenci kierunków przyrodniczych (medycyna i biologia).

Акцептация транссексуализма среди студентов высших учебных заведений в г. Лодзи

Содержание

Транссексуализм принадлежит к группе нарушений идентификации пола, состоящим из несогласности психического пола и пола анатомического. Это нарушение приводит к разногласию между чувством и предпочтением пола в общественной среде и биологическим полом.

Задание. Предлагаемая работа ставит задание сравнения знаний и подхода студентов трех высших учебных заведений в г. Лодзи к транссексуализму.

Метод. Анкетные исследования проведены в группе 300 студентов высших учебных заведений в г. Лодзи: Лодзкой политехники, Лодзкого медицинского университета и Лодзкого университета. В анкете было 30 вопросов, в том числе вопросы, относящиеся к полу и месту рождения, их знаний на тему дефиниции и этиологии транссексуализма, а также прав, какие признаны транссексуалистам.

Результаты. Правильную дефиницию транссексуализма определило 64% студентов из Медицинского университета, 57% студентов из Политехнического института и 40% из Лодзкого университета. Право до хирургического вмешательства и изменений пола признало 87% студентов из Медицинского университета, 64% из Лодзкого университета и 40% из Лодзкой политехники. Большинство студентов медицинского университета (90%) и соответственно 78% Лодзкого университета и 57% из Лодзкой политехнического института согласились бы на акцептацию в своей среде транссексуалистов, как своих сотрудников.

Выводы. Знания студентов самых больших высших заведений в г. Лодзи на тему транссексуализма похожи и не отличается существенным образом от таковых же от зарубежных студентов. Наиболее толерантны по отношению к транссексуалистам, относятся студенты биологических направлений (медицина и биология).

Akzeptation von Transsexualismus unter den Studenten der Hochschulen aus Łódź

Zusammenfassung

Der Transsexualismus gehört zur Gruppe einer bestimmten Form der Störungen der Geschlechtsidentität, die auf der Nichtzugehörigkeit des psychischen Geschlechts zu dem angeborenen Geschlecht beruht. Diese Störung führt zu Diskrepanzen zwischen dem empfundenen und bevorzugten sozialen Geschlecht und dem angeborenen Geschlecht.

Ziel. Die besprochene Arbeit hat zum Ziel, die Kenntnisse zu vergleichen und die Stellungen der Studenten aus drei Hochschulen aus Łódź zum Transsexualismus zu vergleichen.

Methode. Die Studie wurde in der Gruppe von 300 Studenten der Hochschulen aus Łódź durchgeführt: Politechnika Łódzka (Technische Hochschule), Uniwersytet Łódzki (Universität in Łódź) und Uniwersytet Medyczny (Medizinische Universität) in Łódź. Die Umfrage umfasste 30 Fragen, darunter die Fragen zum Geschlecht und zur Abstammung der Befragten, zur Definition und Ätiologie vom Transsexualismus und auch Rechte, die sie den Transsexualisten einräumen würden.

Ergebnisse. Die richtige Definition vom Transsexualismus kannten 64% Studenten aus der Medizinischen Universität, 57% aus der Technischen Hochschule und 40% aus der Universität Łódź. Das Recht zur chirurgischen Umwandlung des Geschlechts haben den Transsexualisten 87% Studenten aus UM, 69% aus UŁ und 40% aus PŁ eingeräumt. Die meisten Medizinstudenten (90%) und dementsprechend 78% und 57% aus UŁ und PŁ würden einen Transsexualisten als Mitarbeiter akzeptieren.

Schlussfolgerungen. Die Kenntnisse der Studenten der drei größten Hochschulen aus Łódź zum Thema Transsexualismus sind ähnlich und weichen von den Kenntnissen der ausländischen Studenten nicht ab. Die Studenten der Naturwissenschaften (Medizin und Biologie) sind am meisten tolerant gegenüber den Transsexualisten.

L'acceptation du transsexualisme par les étudiants des écoles supérieures de Łódź

Résumé

Le transsexualisme est un trouble de l'identification du sexe – le sexe psychique est opposé au sexe anatomique. Ce trouble cause la divergence du sexe social préféré et le sexe biologique.

Objectif. Comparer les connaissances et les attitudes des étudiants de Łódź concernant le transsexualisme.

Méthode. On examine les étudiants de trois écoles supérieures de Łódź: Université de Łódź, École Polytechnique et Université Médicale à l'aide d'un questionnaire contenant 30 questions touchant : sexe, origine, connaissance de la définition et l'étiologie du transsexualisme et les droits qu'ils veulent attribués aux personnes transsexuelles.

Résultats. La définition correcte est indiquée par: 64% d'étudiants de l'Université Médicale, 57% de l'École Polytechnique et 40% de l'Université de Łódź. Le droit de changer le sexe par l'intervention chirurgicale attribuent: 87% d'étudiant de l'Université Médicale, 69% de l'Université de Łódź et 40% de l'École Polytechnique. La plupart d'étudiants (90% en médecine) et respectivement 78% et 57% de l'Université et de l'École Polytechnique acceptent la personne transsexuelle comme leur collaborateur.

Conclusions. La connaissance du transsexualisme des étudiant des écoles supérieures de Łódź est pareille et elle ressemble à celle des étudiants étrangers. Les étudiants des sciences naturelles (médecine, biologie) sont les plus tolérants.

Piśmiennictwo

1. Moesler TA, Washeim HA. *Transsexualism – an extreme form of sexual identity disorder*. Fortschr. Med. 1995; 113: 140–143.
2. Harish D, Sharma BR. *Medical advances in transsexualism and the legal implications*. Am. J. Forensic. Med. Pathol. 2003; 24: 100–105.
3. Tsoi WF. *The prevalence of transsexualism in Singapore*. Acta. Psychiatr. Scand. 1988; 78: 501–504.
4. Wilson P, Sharp C, Carr S. *The prevalence of gender dysphoria in Scotland: a primary care study*. Brit. J. Gen. Pract. 1999; 49: 991–992.
5. van Kesteren PJ, Gooren LJ, Megens JA. *An epidemiological and demographic study of transsexuals in The Netherlands*. Arch. Sex. Behav. 1996; 25: 589–600.
6. Weitz C, Osburg S. *Transsexualism in Germany: empirical data on epidemiology and application of the German Transsexuals' Act during its first ten years*. Arch. Sex. Behav. 1996; 25: 409–425.
7. Hoenig J, Kenna JC. *The prevalence of transsexualism in England and Wales*. Brit. J. Psychiatry 1974; 124: 181–190.
8. Muszalska M. *Byłam kobietą, byłam mężczyzną – tajemnica, fenomen i paradoks transseksualizmu*. Część I. Psychoter. 2004; 4: 45–53.
9. Antoszewski B, Kruk-Jeromin J, Malinowski A. *Body structure of female-to-male transsexuals*. Acta Chir. Plast. 1998; 40: 54–58.
10. Fajkowska-Stanik M. *Etiologia transseksualizmu*. Psychiatr. Pol. 1999; 33: 783–798.
11. Maksymowicz K, Mędraś M, Trubner K, Szleszkowski Ł. *Podstawy prawne dla orzekania płci osobniczej w zespole dezaprobaty płci pod postacią transseksualizmu. Porównanie stanu w Polsce i w niektórych wybranych krajach*. Arch. Med. Sąd. Krym. 2005; 55: 61–65.
12. Wise TN. *Transvestitic fetishism: diagnosis and treatment*. Psychiatr. Med. 1990; 8: 75–84.
13. Sanchez NF, Rabatin J, Sanchez JP, Hubbard S, Kalet A. *Medical students' ability to care for lesbian, gay, bisexual, and transgendered patients*. Fam. Med. 2006; 38: 21–27.

14. Landen M, Innala S. *Attitudes toward transsexualism in a Swedish national survey*. Arch. Sex. Behav. 2000; 29: 375–388.
15. Leitenberg H, Slavin L. *Comparison of attitudes toward transsexuality and homosexuality*. Arch. Sex. Behav. 1983; 12: 337–346.

Adres: Bogusław Antoszewski
Klinika Chirurgii Plastycznej KCh UM w Łodzi
90-153 Łódź, ul. Kopcińskiego 22

Otrzymano: 24.10.2006
Zrecenzowano: 1.12.2006
Przyjęto do druku: 4.10.2007